

УДК 159.9.07:370.17

Н.Ф. ШЕВЧЕНКО,
*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
і психології освітньої діяльності Запорізького національного університету*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У статті висвітлено особливості формування компонентів професійної спрямованості у майбутніх психологів. Розкрито змістову і динамічну характеристики категорії «професійна спрямованість». Показано, що однією з форм розвитку професійної спрямованості є збагаченні її мотивів. Наведено результати емпіричного дослідження ціннісно-сміслових і мотиваційних компонентів професійної спрямованості майбутніх психологів.

Ключові слова: професійна спрямованість, компоненти професійної спрямованості, ставлення до професії, цінності, мотиви.

Постановка проблеми. У становленні і здійсненні особистості велике значення належить процесу її професійного розвитку. Значне за часом і значуще за важливістю місце в цьому процесі займає період навчання у вищому навчальному закладі, адже спрямованість на професійну діяльність виявляється на певному етапі розвитку особистості (в юності) і стає в цей період життя центральним особистісним новоутворенням. Професійне становлення особистості є важливим компонентом загального процесу її розвитку. Однією з центральних проблем підготовки майбутніх фахівців є дослідження їхньої професійної спрямованості як визначальної характеристики, що дозволяє максимального виявити здібності й творчо опанувати професію.

Аналіз наукових досліджень. Проблема особистісно-професійного розвитку в період навчання у вищому навчальному закладі широко представлена в працях російських – О.О. Бодальова, Е.Ф. Зеєра, І.А. Зимньої, Є.О. Климова, А.В. Петровського, Н.С. Пряжнікова – і українських психологів – С.М. Калищук, І.А. Мартинюк, Н.А. Побірченко, Н.І. Сідоренко та ін.

Особлива увага в дослідженнях, що присвячені професійній психології, приділяється формуванню професійної спрямованості як значущого напрямку розвитку суб'єкта праці. Спрямованість визначає успішність оволодіння людиною професією і виступає «системоутворювальним» чинником особистості професіонала [3].

Зазначимо, що професія «психолог» у наш час поступово набула масового характеру, зросла кількість вищих навчальних закладів, що здійснюють професійне навчання і перепідготовку психологів. Перетворення професії з «елітарної» на «масову» призвело до того, що в професію без добору може прийти будь-яка людина. Аналіз ситуації, що складається на ринку професій і ринку освітніх послуг, показує, що вони опинилися практично не пов'язаними, а підготовка професійних психологів часто здійснюється без урахування затребуваності фахівців профілів, що випускаються, на ринку праці регіону, області, міста. У результаті випускники психологічних факультетів не бачать реальних можливостей для професійної самореалізації і забезпечення бажаного рівня життя, що знижує їх психічну стійкість, створює загрозу особистій і професійній безпеці.

Зазначені процеси відбуваються на тлі посилення вимог до молодого фахівця. У сучасних випускників вищих навчальних закладів період адаптації і входження у фах є скороченим до мінімуму або взагалі відсутній. Ці обставини актуалізують необхідність підвищення якості професійної підготовки психолога та ініціюють інтерес дослідників до різних аспектів його особистості й професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Професійна спрямованість виявляється, як відомо, у сферах різних професій і залежно від особливостей фаху має відповідні характеристики. Вияв та розвиток фахової спрямованості особистості, яка відображає інтерес та психологічну готовність особистості до професійної діяльності, ми вважаємо одним із головних завдань не тільки професійної зорієнтованості студентів, а, насамперед, якісної їх підготовки до професії, яку вони обрали.

Метою статті є розкриття специфіки ціннісно-смислових і мотиваційних компонентів професійної спрямованості майбутніх психологів.

Повертаючись до об'єкта нашого дослідження – професійної спрямованості студентів, зазначимо, що проблема її вивчення в силу багатокомпонентності є складною і знаходиться на перетині досліджень із психології праці, педагогічної психології, психології розвитку та психології особистості. Більшістю науковців професійна спрямованість трактується як сукупність мотивів, установок особистості, планів, ціннісних орієнтацій у галузі певної професійної діяльності. Науковці підходять до проблеми формування ціннісно-смислових компонентів професійної спрямованості, що відображають уявлення людини про світ і про себе в цьому світі, як до найважливішого завдання професійного самовизначення. А.К. Маркова вважає, що «співвідношення схильностей, мотивів, цілей, смислів створює певні професійні установки людини – прагнення опанувати професією, отримати спеціальну підготовку, досягти в ній успіху, певного соціального статусу» [8, с. 71].

Розкриттю різних аспектів професійної спрямованості присвячено праці В.О. Бодрова, А.О. Вербицького, Н.В. Кузьміної, В.О. Сластьоніна, Н.Ф. Тализіної, В.О. Якуніна та ін. Незважаючи на різні підходи до тлумачення поняття «професійна спрямованість», автори сходяться на тому, що вона залежить від ієрархії мотиваційної сфери особистості.

Дослідження особистісних детермінант успішності професійної діяльності психолога традиційно орієнтовані на виявлення особистісних властивостей, професійно важливих якостей, здібностей і умінь, які є ізоморфними цій професії. При цьому часто йдеться не про особистість психолога, а про особистісні чинники, що детермінують професійну успішність. Оскільки сучасна професія «психолог» має велику кількість спеціалізацій, то стосовно різних сфер психологічної практики професійно значущими виявляються різні, а іноді й протилежні здібності та особистісні властивості. Очевидно, що окремі інструментальні уміння, здібності та особистісні властивості не можуть забезпечити професійну діяльність, оскільки сприяють успіху тільки при сформованій мотивації і розвиненій професійній спрямованості особистості.

Відомо, що критерієм правильного вибору професії є відповідність схильностей і здібностей людини тим вимогам, які професія пред'являє до працівника. Поза сумнівом, така відповідність буде тим більш оптимальною, чим сильніша гармонія між схильністю і здібностями молодого людини. Питання про співвідношення схильності як спрямованості на діяльність і здатності до цієї діяльності має першорядне значення для побудови наукової теорії професійної консультації.

У понятті «професійна спрямованість» можна виділити окремі сторони, що виражають її змістову і динамічну характеристики. До першої відносять повноту і рівень спрямованості, до другої – її інтенсивність, тривалість і стійкість. Повнота і рівень спрямованості несе змістовно-особистісну характеристику професійної спрямованості і значною мірою містить її формально-динамічні особливості.

Під повнотою професійної спрямованості розуміють коло (різноманітність) мотивів переваги професії. Вибірче ставлення до професії найчастіше починається з виникнення приватних мотивів, пов'язаних з окремими сторонами змісту певної діяльності, або процесом, або з якими-небудь зовнішніми атрибутами професії. За певних умов значущими для людини можуть стати багато пов'язаних з професією чинників: її творчі можливості; перспективи професійного зростання; престиж професії; її суспільна значущість; матеріальні, гі-

гієнічні та інші умови праці, її відповідність звичкам, особливостям характеру тощо. Це свідчить про те, що професійна спрямованість базується на широкому колі потреб, інтересів, ідеалів, установок людини. Чим повніша професійна спрямованість, тим більш багатобічне значення має для людини вибір певного виду діяльності, тим різносторонніше задоволення, одержуване від реалізації цього наміру.

Таким чином, одна з форм розвитку професійної спрямованості полягає в збагаченні її мотивів. Зрозуміло, що мотиви, які лежать в основі професійної спрямованості, є неоднорідними за походженням, характером зв'язку з професією. У цьому плані правомірне виділення, по-перше, групи мотивів, що виражають потребу в тому, що становить основний зміст професії [15]. Інша група мотивів пов'язана з відображенням деяких особливостей професії в суспільній свідомості (мотиви престижу, суспільної значущості професії) [2]. Очевидно, що зв'язок індивідуальної свідомості з професією набуває в цьому випадку більш опосередкованого характеру. Третя група мотивів виражає потреби особистості, що раніше склалися, актуалізовані при взаємодії з професією (мотиви саморозкриття і самоствердження, матеріальні потреби, особливості характеру, звичок тощо) [10]. Четверту групу складають мотиви, що виражають особливості самосвідомості особистості в умовах взаємодії з професією (переконаність у власній придатності, у володінні достатньо творчим потенціалом, у тому, що обраний шлях і є «моє покликання» тощо) [7, 13]. Мотиви, що належать до п'ятої групи, виражають зацікавленість людини щодо зовнішніх, об'єктивне неістотних атрибутів професії. Нерідко саме ці мотиви породжують прагнення до окремих «романтичних» професій.

Істотна відмінність зазначених груп мотивів полягає в їх неоднаковому відношенні до об'єктивного змісту професійної діяльності. Мотиви, віднесені до першої групи, роблять близьким і потрібним людині найістотніше в обраній діяльності, те, в чому полягає її об'єктивне призначення. Інші групи мотивів не пов'язані так тісно з основним змістом діяльності. Вони кристалізують потребу не стільки у своїй діяльності, скільки в різних пов'язаних з нею обставинах.

Варто зазначити і те, що визначальною умовою успішного здійснення професійної діяльності фахівця є смислоутворювальні мотиви, функція яких виявляється в особистісному смислі діяльності для особистості. Вони виступають безпосередньою внутрішньою спонукальною силою активності суб'єкта, спонукаючи його до діяльності та надаючи їй особистісного смислу.

Психологічно виправданим і педагогічно доцільним виявляється розрізняти мотиви, які органічно пов'язані зі змістом здійснюваної діяльності (прямі мотиви і побічні мотиви) [15]. У першому випадку людина працює заради тієї справи, яку виконує. Саме виникнення прямих мотивів можна вважати свідомістю того, що обрана діяльність набуває безпосередньої особистісної значущості для людини. До числа прямих мотивів трудової діяльності відносять свідомість свого трудового покликання, переживання суспільної значущості своєї праці. Керуючись у процесі нецікавої для неї роботи почуттям обов'язку, людина не пристосовується до зовнішніх вимог, а засвоює їх. Почуття обов'язку не є побічним мотивом, оскільки воно глибоко пов'язане з виконуваною діяльністю, головним чином, із її результативною стороною. Якщо людину спонукають до діяльності побічні мотиви, внутрішньо не пов'язані з її змістом або результатом, то не можна сказати, що вона працює заради тієї справи, якою зайнята. Вона пристосовується до зовнішніх вимог, але не засвоює їх. Людину спонукають до праці потреби, які не зобов'язані своїм розвитком діяльності, якою вона займається (наприклад, матеріальна зацікавленість, честолюбство тощо). Для того, щоб у процесі праці стимулювалися розвиток особистості, розкриття і розширення її творчих сил, необхідно, щоб центральними для неї були мотиви, внутрішньо пов'язані зі змістом здійснюваної праці, а за відсутності інтересу до процесу праці – мотиви обов'язку і суспільної необхідності.

У зв'язку з цим, організовуючи практичну діяльність студентів відповідно до виниклих у них здібностей, необхідно намагатися, щоб привабливою і спонукальною силою ставав для них основний зміст майбутньої професійної діяльності, те, що становить її об'єктивне значення, а не побічні обставини. Зрозуміло, що не можна недооцінювати ролі й інших груп мотивів. Проте їх значущість у структурі професійної спрямованості залежить від того, доповню-

ють вони мотив, що відповідає об'єктивному змісту професії, чи «конкурують» із ним. У випадках, коли провідне місце займає мотив, що належить до 2-ї – 5-ї груп, рівень професійної спрямованості більшою чи меншою мірою знижується.

Базуючись на висловлених міркуваннях, рівень сформованості професійної спрямованості можна визначити як ступінь відповідності провідного мотиву переваги професії об'єктивному змісту професії. При високому рівні спрямованості для майбутнього фахівця є найістотнішим в обраній професії, те, в чому полягає її об'єктивне призначення. При низькому рівні спрямованості провідний мотив виражає потребу не стільки в діяльності, скільки в різних, пов'язаних з нею обставинах. Основний показник рівня – змістовність і глибина професійного інтересу з урахуванням його положення в системі мотивів, що утворюють професійну спрямованість. Очевидно, що без достатньо високого рівня професійної спрямованості неможлива оптимальна взаємодія між людиною і обраною нею професією. Тільки за цієї умови можна прогнозувати успішний розвиток творчих і етичних сил особистості майбутнього психолога в процесі праці.

Зазначимо, що було б неправильно розуміти ставлення до професії однобічно, тільки як прояв активності, вибірковості ставлення до неї з боку людини. Насправді має місце й вплив професії на суб'єкта праці. Цей вплив характеризується тим, які відчуття, образи, думки, виникають у свідомості під впливом професії і, що особливо істотне, тими об'єктивними вимогами, які професія пред'являє до людини. До числа останніх належать вимоги, що пред'являються деякими професіями до окремих психофізичних особливостей людини.

Високий рівень професійної спрямованості є тією якісною особливістю структури мотивів особистості, яка виражає єдність інтересів і особистості в системі професійного самовизначення. Підвищення рівня професійної спрямованості утворює основний зміст її розвитку.

Психологічним механізмом професійної спрямованості особистості, зокрема на оволодіння професією психолога, виступає, на нашу думку, єдність особистісних якостей та особливостей, яка включає складну багаторівневу структуру мотивів, цінностей, особистісних смислів і здібностей, що визначають професійно важливі якості.

Науковці багаторазово зверталися до вивчення особистісних особливостей психологів, розглядаючи їх з різних теоретичних позицій, адже професійна діяльність психолога вимагає від фахівця такого високого рівня майстерності, який дозволяє гнучко і творчо в досить обмежений час отримувати інформацію, збирати психологічний анамнез та ставити психологічний діагноз, підбирати та адаптувати техніки й методики, спостерігати за станом клієнта та змінами його світосприйняття, оцінювати правомірність обраних методів і власної роботи, організовувати творчий пошук більш адекватних прийомів, методів, розробляти програми психологічного впливу і позитивних змін у самопочутті та поведінці клієнта, не порушуючи при цьому необхідних професійних правил і принципів психологічного консультування і наскрізну технологію психоконсультативного процесу [16].

Вимоги до професійної діяльності психолога передбачають наявність у фахівців багатьох професійно важливих якостей, серед яких ми визначимо ті, які є головними і невід'ємними.

Так, *психологічна грамотність* являє собою оволодіння психологічними знаннями, уміннями, символами, правилами й нормативами у сфері спілкування, поведінки, психічної діяльності тощо. Психологічна грамотність, відзначає Є.О. Климов, припускає оволодіння системою знаків та їх значень, способами діяльності, зокрема, способами психологічного пізнання [6].

Виділяючи *психологічну компетентність* як ще один із параметрів професіограми практичного психолога, слідом за М.О. Холодною, ми дотримуємося визначення компетентності як особливого типу організації предметно-специфічних знань, який дозволяє приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності [14].

Невід'ємним компонентом особистості психолога-професіонала є сукупність особистісно вагомих прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, позицій, які складають *ціннісно-змістовий компонент* особистості.

Рефлексія – відстеження цілей, процесу та результатів своєї діяльності щодо формування власної професійної психологічної свідомості, а також усвідомлення тих власних

внутрішніх змін, що відбуваються. Здатний до рефлексії психолог розуміє межу своєї компетенції, тому відкритий для засвоєння нового досвіду, готовий до роботи разом із колегами [1; 12].

У числі вимог до особистості психолога-професіонала виділено також *здатність до професійної адаптації*. Показником рівня розвитку особистості психолога можна вважати і наявність у нього таких якостей, як *системне бачення галузі своєї професійної діяльності*, що допомагає йому використовувати різноманітні концепції, мови, теоретичні схеми та стратегії консультативної, корекційної, реабілітаційної та психотерапевтичної допомоги [1; 5]. Ще однією властивістю особистості психолога-професіонала, до розгляду яких ми звертаємось у контексті нашого аналізу, є *творча (креативна) складова* (оволодіння методами творчого рішення професійних завдань).

Важливою складовою професійної свідомості є також *дивергентність (гнучкість) та інтуїтивність* [11]. До кола необхідних особистісних властивостей практичного психолога відносять *здатність до емпатії* (співпереживання) – збагнення емоційного стану іншої людини [9]. Однак не менш важливим є й уміння зберігати певну дистанцію. Не можна оминати увагою таку особистісну якість фахівця, як *інтенціональність* – спрямованість чуттєвої свідомості психолога на особистість клієнта, його проблеми, на процес і результат психологічної діяльності. Важливу роль у діяльності практичного психолога відіграє і *спостережливість*, від цієї якості залежить правильність оцінки особистості клієнта і його проблем, і, відповідно, ефективність процесу й результат психологічного впливу [16].

Для дослідження особливостей професійної спрямованості студентів-психологів, базуючись на викладених теоретичних положеннях, було використано методику багатофакторного вивчення особистості Р. Кеттелла. У дослідженні використовувалася одна з модифікацій цього тесту – варіант опитувальника С, що містить 105 питань; методику «Морфологічний тест життєвих цінностей» В.Ф. Сопова, Л.В. Карпушиної. Методика виникла як результат використання і подальшого удосконалення методики І.Г. Сеніна; методику діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері О.Ф. Потьомкіної.

Вибірку досліджуваних склали студенти I–V курсів факультету соціальної педагогіки та психології Запорізького національного університету, які навчалися за спеціальністю «Психологія», загальною кількістю 130 досліджуваних.

Проведене дослідження виявило таку картину: за результатами методики Р. Кеттелла у досліджуваних достатньо добре виражені якості, необхідні для професійної діяльності, такі як емпатія, здатність співпереживати і співчувати, реалістичний погляд на речі, незалежність від соціальних норм, стереотипів і установок, відповідальність в ухваленні рішень, цілеспрямованість, позитивне ставлення до змін і т. ін.

Завданням методики «Морфологічний тест життєвих цінностей» було дослідження мотиваційно-ціннісної структури особистості. Методика спрямована на вивчення індивідуальної системи цінностей людини задля кращого розуміння значення її дій та вчинків. Перелік цінностей стосується різноспрямованих груп: духовно-моральні цінності та егоїстично-престижні (прагматичні). Це концептуально важливо для визначення спрямованості діяльності особистості або групи. До перших належать: саморозвиток, духовне задоволення, креативність і активні соціальні контакти, що відображають морально-ділову спрямованість. Відповідно, до другої підгрупи цінностей належать: престиж, досягнення, матеріальний стан, збереження індивідуальності. Вони, у свою чергу, відображають егоїстично-престижну спрямованість особистості.

Аналіз отриманих даних дозволив констатувати, що 101 досліджуваному студенту-психологу з числа загальної вибірки, або 78%, притаманні прагнення до самовдосконалення, одержувати об'єктивну інформацію про особливості свого характеру, здібностей. 98 досліджуваних, або 75%, виявили вдумливе ставлення до своїх обов'язків, компетентність у справах, поблажливість до людей і їхніх недоліків і вимогливість до себе; 87 досліджуваним, або 78%, притаманне прагнення до отримання морального задоволення в усіх сферах життя. 63 майбутні психологи, або 48%, виявили також прагнення до реалізації своїх творчих можливостей, внесення різноманітних змін у всі сфери свого життя. Прагнення уникати стереотипів і урізноманітнювати своє життя виявили 103 досліджуваних, або 79%. Праг-

нення до встановлення сприятливих взаємин з іншими людьми притаманне 90 досліджуваним (їх відсоток склав 69). Прагнення до визнання, пошани, схвалення з боку інших, як правило, найбільш значущих осіб, до думки яких вони прислухаються найбільшою мірою і на чію думку вони орієнтуються в першу чергу у своїх думках, вчинках і поглядах виявили 80 майбутніх психологів, або 62%.

Прагнення до досягнення конкретних і відчутних результатів в різні періоди життя було діагностовано у 94 досліджуваних, або 72%. Прагнення до можливо вищого рівня свого матеріального добробуту, переконаність у тому, що матеріальний достаток є головною умовою життєвого благополуччя виявилось у 88 досліджуваних, або 68%. Прагнення людини до незалежності від інших людей – у 58, або 45%. Прагнення до підвищення рівня своєї освіти, розширення кругозору було відзначено у 91 досліджуваного, або 70%. Високу значущість усього того, що пов'язане з життям сім'ї, витрачання багато сил і часу на вирішення проблем своєї сім'ї, вважаючи, що головне в житті – це благополуччя в сім'ї виявили 86 досліджуваних, або 66%. У 74 досліджуваних, або 57%, було відзначено високу значущість проблем життя суспільства.

Діагностика соціально-психологічних настанов особистості в мотиваційно-потребнісній сфері дозволила отримати такі дані: 40 досліджуваних, або 31%, виявили мотиваційну спрямованість на результат професійної діяльності. Було відзначено вимогу гідної матеріальної винагороди у 74 досліджуваних, або 57%. У 90 досліджуваних, або 69% – орієнтація на результат поєднувалася з орієнтацією на працю, а не на гроші, що є свідченням того, що ці студенти, обираючи професію, керувалися більшою мірою професійними аспектами обраної спеціальності (сам процес діяльності, умови роботи, вимоги до фахівця тощо), а не тільки рівнем матеріальної винагороди професійної діяльності.

Висновки. Дослідження особливостей професійної спрямованості студентів-психологів, яке мало на меті виявлення специфіки ціннісно-сміслових і мотиваційних компонентів показало, що студенти, які обрали своєю спеціальністю професію психолога, в цілому відповідають їй. Їхня професійна спрямованість має чітко виражену структуру, сформовані професійно важливі якості та інтерналізовану ціннісно-сміслову сферу. Але, враховуючи, що у певній кількості студентів було виявлено слабке усвідомлення вибору майбутнього фаху і ціннісно-сміслового сприйняття майбутньої професії, доцільно рекомендувати систему заходів, спрямованих на формування професійного бачення світу в процесі фахової підготовки. Такими заходами для студентів молодших курсів можуть стати психологічні консультації з питань професійної орієнтації, особистісного самовизначення, тренінги, спрямовані на розвиток професійно важливих якостей, а для студентів старших курсів – тестування та анкетування перед вибором спеціалізації.

Список використаної літератури

1. Абрамова Г.С. Практическая психология: учебн. для студ. вузов / Г.С. Абрамова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Академический проект, 2001. – 480 с.
2. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека / В.К. Вилюнас. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 288 с.
3. Зеер Э.Ф. Профессиональная деятельность как приоритетная ценность и ее формирование у студентов-психологов / Э.Ф. Зеер // Психология сегодня. – М., 1996. – Вып. 2, т. 2. – 245 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов / Э.Ф. Зеер. – 4-е изд., перераб., доп. – М.: Академический проект, Фонд «Мир», 2006. – 336 с.
5. Карандашов В.Н. Психология: введение в профессию [Текст] / В.Н. Карандашов. – М.: Институт психотерапии, 2004. – 348 с.
6. Климов Е.А. Психология профессионала: Избранные психологические труды / Е.А. Климов. – М.: Ин-т практ. психологии; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 400 с.
7. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности / В.И. Ковалев; отв. ред. А.А. Бодалев; АН СССР, Ин-т психологии. – М.: Академический проект, 1988. – 191 с.
8. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
9. Пов'якель Н.І. Професійна рефлексія психолога-практика / Н.І. Пов'якель // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 6–7. – С. 3–6.

10. Рудик П.А. Мотивы поведения деятельности / П.А. Рудик. – М.: Владос, 2004. – 136 с.
11. Сапогова Е.Е. Профессиональное психологическое сознание: рефлексия вслух / Е.Е. Сапогова // Журнал практического психолога. – 1997. – № 6. – С. 3–13.
12. Смутьсон М.Л. Структура інтелекту: Рефлексія та інтуїція / М.Л. Смутьсон // Психологія: зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – Вип. 11 – С. 9–16.
13. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – 2-е изд. – СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. – 860 с.
14. Холодная М.А. Психология интеллекта: Парадоксы исследования / М.А. Холодная – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.
15. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности [Текст] / П.А. Шавир. – М.: Педагогика, 1981. – 95 с. – Режим доступа: www.km.ru/education/referat.asp
16. Шевченко Н.Ф. Становлення професійної свідомості практичних психологів у процесі фахової підготовки: монографія / Н.Ф. Шевченко. – К.: Міленіум, 2005. – 298 с.

В статье освещены особенности формирования компонентов профессиональной направленности у будущих психологов. Раскрыты содержательная и динамическая характеристики категории «профессиональная направленность». Показано, что одна из форм развития профессиональной направленности состоит в обогащении ее мотивов. Приведены результаты эмпирического исследования ценностно-смысловых и мотивационных компонентов профессиональной направленности будущих психологов.

Ключевые слова: профессиональная направленность, компоненты профессиональной направленности, отношение к профессии, ценности, мотивы.

The article analyzes the features of developing components of professional orientation for future psychologists. Content and dynamic descriptions of the category «professional orientation» are exposed. It is shown that one of the forms of professional orientation the development is enriching its motives. The results of empiric research of value-semantic and motivational components of future psychologists' professional orientation are given.

Key words: professional orientation, components of professional orientation, attitude towards profession, values, motives.

Одержано 21.01.2013.